

כניסת שבת ב"ב 4:29
יציא שבת ב"ב 5:31

גיליון 35
תשפ"ג

משלחן גבוה

חידושי תורה באגדה ובהלכה
מהרב הגאון ר' אלעזר יועץ קופל זצ"ל

פרשת ויחי

ביאורי תפילה

"והשב את העבודה לדביר ביתך": ה"דביר" הוא בית קדש הקדשים, שממשם הדיבור יוצא, כמו שנאמר (שמות כה, כב) **"ודברתי אתך מעל הכפורת מבין שני הכרובים"**, ועיקר העבודה, דהיינו עבודת פנים היתה שם, כשהכהן הגדול היה נכנס לשם פעם אחת בשנה ביום הכפורים, לכפר על בני ישראל מכל חטאתם (ויקרא טז, לד). והוא חידוש ש"העבודה" של ביהמ"ק - בה"א הידיעה, מוסבת על הקטרת הקטורת בקודש הקדשים ביום הכפורים! (הארת התפילה)

פנים יפות". **וכתב המאירי שם** שגם כשבליבך אינך שמח על ראיתו והשקפתו זרה בעיניך גם אז עליך לקבלו בסבר פנים יפות. ודייק **מנן הגרא"א דסלר זצוק"ל** ממה ששמאי שמידתו מידת הדין אמר משנה זו, יש ללמוד שלקבל כל אדם בסבר פנים יפות הוא חיוב מן הדין.

אפ"י יהודה שזכה למלכות צריך להיות בהארת פנים

וצ"ב מדוע לימוד זה שגדול המלבין שינים לחבירו וכו' נאמר דווקא אצל יהודה?
ונראה כיון דיהודה זכה למלכות שבה נאמר "שום תשים עליך מלך" שתהא אימתו עליך, ולכן מלך שמחל על כבודו אין כבודו מחול, וא"כ הנהגתו של מלך צריכה להיות בתקיפות, אעפ"כ אמרה תורה שזה צריך להיעשות מתוך הארת פנים.

מדוע נחשב שיעקב בירך את בניו הרי הוכיחם ולא בירכבם

"כל אלה שבטי ישראל שנים עשר וזאת אשר דיבר להם אביהם ויברך אותם איש אשר כברכתו ברך אותם" (מט, כח)
וצריך ביאור מהו "איש אשר כברכתו ברך אותם", הלא רואים שרק איפייין טיבו של כל אחד על מעלותיו וחסרונותיו, אבל היכן כאן הברכות שנתן להם? וכי התוכחה לשמעון ולוי **"כי באפם הרגו איש" או "פחז כמים" לראובן תיקרא ברכה!?**

הברכה הגדולה ביותר היא שהאדם מכיר את מעלותיו וחסרונותיו

מבארים שהברכה הגדולה ביותר לאדם היא שמכיר הוא אל נכון מה הן מעלותיו ומה הן חסרונותיו, וכך הוא יודע לנתב אותם בצורה הנכונה. לכן גם מה שהוכיחם וגילה להם את חסרונותיהם היא ברכה להם, שע"ז ידעו מה לתקן בכדי להשלים את עצמם. [וכן "לא יסור שבט מיהודה ... עד כי יבוא שילה" שגילה להם את העתיד, הוא ברכה בעצם הידיעה שזה תפקידם בעולם, וכן ע"ז הדרך]

מדוע הקדים יעקב את עצמו לפני אברהם ויצחק

"ויקרא בהם שמי ושם אבותי אברהם ויצחק וידגו לרב בקרב הארץ"
וצריך ביאור כיצד הקדים יעקב אבינו את עצמו לפני אבותיו - שמי ושם אבותי - הרי היה ראוי שיקדים "שם אבותי" ואח"כ "שמי"? (עי' העמק דבר)

מבארים שודאי לא היתה כונת יעקב לקריאת שם בעלמא שיקראו תולדותיו, אלא למהות שנתייחד כל אחד מהאבות. אברהם שהוא מידת החסד כמ"ש "תתן אמת ליעקב חסד לאברהם", ויצחק שהוא מידת הגבורה בעבודת ה', **ויעקב מהותו התורה שהיה "איש תם יושב אוהלים" וכמ"ש תתן אמת ליעקב"**.

לכן הקדים יעקב ואמר "שמי" תחילה, משום שתורה היא השורש והיסוד שעליו ניתן לבנות עבודה וגמילות חסדים, כי רק עבודה וחסד על פי תורה מתקיימים. [חסד שלא ע"פ אמות מידה של תורה יכול להביא גם להמתת חסד וכד']

הצימאון לתורה כדגים שרצים לקראת כל טיפה

והנה במדרש רבה (צג, ג) דרשו "וידגו לרב" מה דגים הללו גדלין במים, כיון שיורדת טיפה אחת מלמעלה מקבלין אותה בצימאון כמי שלא טעמו טעם מים מימיהן, כך הם ישראל גדלים במים בתורה, כיון ששומעים דבר חדש מן התורה, הם מקבלים אותו בצימאון כמי שלא שמעו דבר תורה מימיהם.
וצ"ב היכן מרומז בפסוק דקאי אתורה? ולמבואר לעיל א"ש כיון ש"שמי ושם אבותי" ג"כ ברכה על התורה.

ברכת יעקב התחילה ב'הקבצו' - תהיו בשלום

"הקבצו ושמעו בני יעקב ושמעו אל ישראל אביכם" (מט, ב)
אומר הכתב סופר: הנה אמרו חז"ל "אין כלי מחזיק ברכה אלא השלום" לכן הברכה הראשונה שיעקב אמר לכל השבטים היא "הקבצו", שכן ע"י שכולם יהיו באגודה אחת ויחיו ביניהם בשלום, זוהי עיקר כל הברכות, ומפני שהיה בין האחים פירוד לבבות, בין בני לאה לבני רחל ובנים לבני השפחות, לכן אמר להם יעקב, הרי אתם כלכם בני אב אחד והיינו "הקבצו" שתחיו יחד בשלום, שהרי "בני יעקב" כולכם.

גדול המלבין שינים לחבירו יותר ממשקהו הלב

"ולבן שינים מחלב" (מט, יב)
בגמ' כתובות (קיא:) אמרו אר"י גדול המלבין שינים לחבירו יותר ממשקהו חלב שנאמר "ולבן שינים מחלב" אל תיקרי "לבן שינים" אלא "ליבון שינים".

החפץ חיים אמר על פסוק זה כי גם כאשר מדובר על אדם שהלך כל הלילה ביער ביום חורפי כשכל הדרכים מושלגות ורק בשעות בוקר הגיע אל מקום ישוב וכל חפצו לשתות משהו חם, מעלתו של אדם שיחייך ויאיר פניו לאותו הלך, גדול ממעלתו של מי שיעניק לו כוס חלב חם.

וכן אמר שמאי הזקו באבות (א, טו) "והוי מקבל כל אדם בסבר

בענין שותפות יששכר וזבולון

"זבולון לחוף ימים ישכון והוא לחוף אניות וירכתו על צידו, יששכר המור גרם רובץ בין המשפתיים"

הקדים זבולון ליששכר ויששכר שילמד גם בלא התמיכה מהזבולון

הסכם יששכר וזבולון לענין א. שפתותיו דובבות בקבר ב. השכר העצום של הת"ח ג. ה'סגולה' המיוחדת שנאמרה בתורה

חזינון מזה שזכות זו שמביאה את בניה לבית המדרש נחשבת לזכות של תורה ממש ולא רק לזכות מצוה גרידא, שהרי אין בכוחה של מצוה להגן על אשה סוטה.

[וכע"ז מצינו בגמ' במנחות צ"ט, שאמרה "פעמים שביטולה של תורה זהו קיומה", ופרש"י כגון שמבטל תורה להוצאת המת ולהכנסת כלה, הרי הוא מקבל שכר כאילו יושב ועוסק בה.]

מאידך, בשו"ת "משיב דבר" (ח"ג סימן יד) כתב שבשאר מצוות אין צריך להסכם יששכר וזבולון משום שבלא"ה כל הנטפל לעושי מצוה מקבל שכר כעושי מצוה כמבואר במשנה בפ"ק דמכות. ודוקא לגבי תורה שמבואר בגמ' בברכות לד, ב שדרגתו ושכרו של העוסק בתורה גדול לאין שיעור ממי שרק מחזיק ותומך תורה, כמו שאמרו שם "כל הנביאים לא נתנבאו אלא למשיא בתו לת"ח ולמהנה ת"ח מנכסיו, אבל תלמידי חכמים עצמו עין לא ראתה אלוקים זולתך יעשה למחכים לו", לכן צריך הסכם יששכר וזבולון ולהתנות שיהיו שוים בשכר.

(ע"ע ב"חידושי הגאונים" בעין יעקב ע"ז דף ב', ב' בבאור טענת האומות שמגיע להם שכר שעסקו בתורה.)

ד. האם בהסכם 'יששכר וזבולון' נגרע בזה שכרו של היששכר?

האור החיים בפרשת "כי תשא" (ל', י"ד) כתב שיששכר וזבולון וכן שאר נדיבי עם אשר יחצון כספם לעמלי תורה שעל זה נאמר "כי בצל החכמה בצל הכסף", כל אחד מהם מקבל שכרו מושלם ואינו מגרע מחלקו של הת"ח, וזה שאמר "שמח זבולון בצאתך ויששכר באהליך" ש"כ"א ישמח בשלו ואין אחד נוטל מחלק חברו מאומה.

ומטו משמיה דהחזו"א שאמר שלהקב"ה יש מספיק בשביל שניהם. אע"פ שזבולון ויששכר נוטלין שכר מושלם אמרו חז"ל (ברכות לד:): שכל הנביאים לא נתנבאו אלא למשיא בתו לת"ח ולמהנה ת"ח מנכסיו, אבל תלמידי חכמים עצמן עין לא ראתה אלוקים זולתך יעשה למחכים לו", נמצא ששכרו של הת"ח מכוסה מעין כל. לכן מבאר ה"אש דת" לא התברך יששכר ע"י משה במפורש ולא באופן ישיר אלא אגב הברכה לזבולון נאמר "ויששכר באהליך".

ה"אמרי בינה" בשו"ת סימן י"ג האריך לבאר שאע"פ שהמחזיק ביד ת"ח שכרו הרבה מאוד, מ"מ את מה שבכח סגולת לימוד התורה לרומם את לומדיה כמבואר במשנה באבות ו', א' שמלבשתו ענוה ויראה ומכשרתו להיות צדיק וכו' זה לא ניתן לחלוקה, וכי אם אחד ישתה להרוות צמאונו ויאכל להשביע נפשו, יוכל חברו שהשתדל להביא לו לחמו ומימיו לפניו להשקיט בזה את רעבונו שלו- אם גופו ריק ולא בא אל גופו מהלחם אשר הוא אוכל!

שפתותיו דובבות בקבר יש רק ליששכר ולא לזבולון

כתיב בקהלת פ"ז "בצל החכמה בצל הכסף ויתרון דעת החכמה תחיה את בעליה", ואמרו חז"ל פסחים דף נ"ג, ב' כל המטיל מלאי לכיס של ת"ח זוכה ויושב בישיבה של מעלה שנאמר "כי בצל החכמה בצל הכסף". מבאר הגרי"ז צ"ל דמ"מ יש הבדל ביניהם כי הענין "ששפתותיו דובבות בקבר" שאומרים שמועה בשמו שייך רק בת"ח עצמו, וזהו פירוש סוף הפסוק "ויתרון דעת" של הת"ח בעצמו שיוזע את התורה על זה המחזיק ת"ח בזה ש"החכמה תחיה את בעליה" שגם אחרי מותו תחיה אותו בעוה"ז ע"י ששפתותיו דובבות בקבר.

פרש"י שהיה זבולון עוסק בפרקמטיא וממציא מזון לשבט יששכר והם עוסקים בתורה, הוא שאמר משה "שמח זבולון בצאתך ויששכר באהליך".

א. מדוע הקדים הכתוב את זבולון העוסק בפרקמטיא ליששכר העוסק בתורה?

הספורנו מבאר שהקדים הכתוב את זבולון העוסק בפרקמטיא ליששכר כמו שמצינו במשה רבינו שהקדים כן בברכתו "שמח זבולון בצאתך ויששכר באהליך", משום שאי אפשר לעסוק בתורה מבלי שישג האדם קודם די מחסורו כמאמרם "אם אין קמח אין תורה". כשזבולון מסייע ליששכר להמציא לו מחסורו כדי שיעסוק בתורה, תהיה השתדלותם בעסק התורה מיוחדת לשניהם.

בשו"ת "טוב טעם ודעת" סימן רי"ז כתב שבמה שהקדים את זבולון רמז בזה שלא מועילה השותפות אא"כ נחתם ההסכם תחילה קודם הלימוד ולא מהני על מה שכבר למד כמבואר להלן.

בספר 'אש דת' הוסיף לבאר שמכיון שגדול המעשה יותר מהעושה, ולולי תמיכתו של זבולון לא היה יכול הלומד ללמוד, לכן הקדימה התורה את זבולון.

ב. אם מהני 'יששכר וזבולון' לאברך שילמד גם בלא התמיכה בו

הרמ"א ביו"ד (סימן רמ"א, א') הביא את דברי "רבינו ירוחם" שיכול אדם להתנות עם חברו שהוא יעסוק בתורה והוא ימציא לו פרנסה, ויחלקו ביניהם את שכר לימוד התורה.

וצ"ב כיצד מועילה השותפות בלימוד התורה של חברו, וכי שייך למכור את שכר תורתו לאחרים?

ב"ספר חסידים" סימן תתרמ"ה ובאגרות "חזון איש" (ח"א, מ"ו) כתבו לבאר שאין אדם יכול למכור חלקו בעוה"ב לחברו דזה דבר התלוי רק בידי שמים, וענין השותפות בין יששכר וזבולון הוא שמשרשי התורה הקדושה שזה שמחזיק את לומדי התורה ושעל ידי הונו ורכושו יכול זה להתקיים ולהישאר בבית המדרש לעסוק בתורה, יש לו להמחזיק זכות התורה ונעשה שותף עמו והתורה שלומד נקראת על שמו.

בהליכות והנהגות (עמ' ע"א) הובא פסקו של מרן הגרי"ש אלישיב זצ"ל שכל הענין של הסכם זה הוא רק אם בלעדי זבולון לא היה יששכר עוסק בתורה אלא במלאכה, אבל אברך שבין כה היה יושב ושוקד על תלמודו בכגון זה לא שייך בו הסכם יששכר וזבולון.

לפי"ז כתב החיד"א בספרו "ראש דוד" (עמ' ס"ב) מובן מש"כ הרמ"א שאם כבר עסק בתורה אינו יכול ליתן לו חלקו בשביל ממון שיתן לו כדמוכח מסוטה (סוף כ"א). כי מאחר וכל ענין ההסכם הוא במה שהוא הגורם שהחכם יעסוק בתורה, א"כ זה לא שייך לאחר שכבר למד.

ג. האם שותפות זו מועילה רק בתורה או אף בשאר מצוות?

נראה שאין מועיל הסכם יששכר וזבולון אלא בתורה ולא בשאר מצוות, משום שרק בתורה מצינו ענין זה שיש למסייע שכר כמו למי שיושב ועוסק בה. [ואלו בשאר מצוות לא מצינו ענין זה, כגון המסייע לחבירו בכיבוד אב ואם לא יזכה לאריכות ימים] כמבואר בגמ' בסוטה כ"א, א שאם היתה זכות לסוטה אין המים המאררים מזיקים לה, והקשתה הגמ' "זכות דמאי? אילימא זכות תורה הא אינה מצווה, ומשני נהי דפקודי לא מיפקדא, באגרא דמקריין ומתניין בנייהו ונטרן לגברייהו עד דאתי מבי מדרשא פלגינן בהדייהו".

בסיעתא דשמיא עד עתה יצא לאור 'קובץ משולחן גבוה' ו' חלקים על התורה ו' חלקים על המועדים.

להשגת הקבצים, להערות והארות, ולרשימת התפוצה של הגיליון

ניתן לפנות לטלפון 19094 - 05484 או במייל mg036198046@gmail.com

לעילוי נשמת רבי אלעזר יועץ בן ר' אברהם יהודה זצ"ל

נלביע י"ד אדר ב' תשפ"ב ת.נ.צ.ב.ה